

Петлюченко Н. В.

**ПОЗИЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТА В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ РИЗИКУ:
СОЦІОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ***

У своєму прагненні змінити світ, підкорити його своїм негайним і швидкоплинним потребам людина виконує дії, які обертаються для неї появою ризиків всесвітнього масштабу. Глобальні катастрофи на початку XXI століття змушують учених задуматись над тим, у якій залежності знаходиться світ від людини і людина від світу. Хоча раціоналістична традиція в науці ще займає досить міцні позиції, все частіше науковці задумуються над принциповою єдністю матеріального й ідеального світу, зрозуміти який можна лише як єдине ціле, що виявляється у найрізноманітніших множинних іпостасях. Не залишається осторонь і лінгвістична думка, пошуки і прагнення якої в останні роки полягають у спробах охопити природу мови як складного інтегрованого явища динамічного характеру.

Актуальність цієї монографії очевидна і не викликає жодних сумнівів, оскільки відкриває широкі перспективи для глибшого розуміння суб'єкта як невід'ємної частини навколишньої екосистеми взагалі, і суб'єкта дискурсивної діяльності зокрема. Адже доступним і зрозумілим світ для нас стає саме завдяки мові, оскільки об'єктивна реальність конструюється в когнітивній області наших мовних репрезентацій. Крім того, актуальність зумовлена поглибленням тенденції сучасних лінгвістичних розвідок до міждисциплінарності, що дозволяє залучення і поєднання методології не лише різних галузей лінгвістики, а й інших наук.

Дослідження Ущиної В.А., що виконане в руслі сучасних проблем мовознавства, зумовлене інтересом до вивчення соціокогнітивних аспектів дискурсивної діяльності людини в умовах цивілізаційних і парадигмальних змін як у науці, так і в суспільстві загалом. Роботою відкриваються нові напрями і горизонти для наукових пошуків у царині дискурсології, когнітивної лінгвістики і соціолінгвістики.

Новизна пропонованої монографії визначається самим об'єктом дослідження – позицією суб'єкта дискурсивної діяльності, інтерес до якого серед представників найрізноманітніших галузей лінгвістики зумовлено переосмисленням традиційних підходів до вивчення мови на шляху до розуміння того нового етапу, на якому перебуває лінгвістика. Новим є також поєднання двох дослідницьких фокусів: людини-мовця (суб'єкта), її ідентифікації у процесі творення реальної дійсно-

сті в дискурсі та за допомогою дискурсу, і ризику як дискурсивного середовища побутування людини в епоху пізнього постмодерну.

У першому розділі «Позиціонування суб'єкта в дискурсі як лінгвістична проблема» роз'яснюється трактування дискурсу у висвітленні репрезентаційного та діяльнісного підходів, симбіоз яких уможливує всебічне охоплення динаміки дискурсивного позиціонування. Крім того, простежено генезис категорій суб'єкта й ідентичності і представлено інтеракційність та ситуативну зумовленість стансу. Автор дає досить вичерпний аналіз дискурсу ризику як середовища, у якому конструюється позиція суб'єкта дискурсивної діяльності, окреслюючи дистинктивні ознаки ситуацій ризику – комунікативної та метакомунікативної, розмежування яких є визначальним для подальшого аналізу позиціонування.

У другому розділі «Лінгвокогнітивне моделювання ситуації ризику» сформовано і репрезентовано дві моделі вищезазначених ситуацій – динамічну і статичну. Динамічна модель сформована у вигляді сценарію і представляє комунікативну ситуацію ризику, тобто таку, у якій учасники комунікації перебувають безпосередньо і приймають рішення (займають позиції) щодо ризику. Запропоновано чотири фази розгортання сценарію ситуації ризику, згідно яких відповідним чином змінюється поведінка її суб'єктів. Статична модель відтворена автором як фрейм, що слугує рамкою для дослідження дискурсивної діяльності суб'єктів метакомунікативної ситуації ризику, що обговорюють ризики, перебуваючи за межами безпосередньої взаємодії, як от: в персональних розповідях, які стосуються раніше пережитого досвіду, пов'язаного з ризикованою діяльністю, або в медіа-публікаціях, де описано різноманітні ризики суспільного порядку – політичні, екологічні, технологічні і т.ін.

У третьому розділі «Позиціонування суб'єкта-учасника комунікативної ситуації ризику» проаналізовано дискурсивну поведінку суб'єкта, який приймає рішення стосовно ризику, безпосередньо знаходячись у самій ситуації. Процес прийняття рішення трактується автором як вибір суб'єктної позиції, що, відповідно, зумовлює доречність обраних прийомів і методів дослідження, які включають теорії ментальних просторів Ж. Фоконьє, міжперсональної прагматики та діалогічного синтаксису. Особливо оригінальним і новаторським

* Рецензія на монографію В. А. Ущиної «Позиціонування суб'єкта в англomовному дискурсі ризику: соціокогнітивний аспект» / Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 380 с.

видається використання теорії фракталів Бенуа Мандельбро для теоретичного обґрунтування механізмів виникнення ідентичності суб'єкта як продукту його серійно повторюваного позиціонування.

У четвертому розділі «Позиціонування суб'єкта-спостерігача в метакомунікативній ситуації ризику» запропоновано вивчення дискурсивної динаміки позиціонування в напрямку від особистого до соціального: досліджується перехід від репрезентації ситуативної ідентичності окремого індивіда до формування колективної ідентичності соціального суб'єкта. Проаналізовано стансо-виражальні засоби, що, з одного боку, свідчать про епістемічно-афективний статус суб'єкта позиціонування, а, з іншого, виступають соціодискурсивними характеристиками колективних позицій видань або інституцій.

Теоретична значущість рецензованої праці полягає в тому, що теоретичні та прикладні аспекти дослідження мовленнєвої поведінки людини в умовах ситуації ризику стають актуальною відповіддю науковців на запити сучасності. Уза-

гальнення філософського знання у дослідженні дискурсивної природи ризику виступає інтегративним началом у виробленні спільних принципів сучасної методології аналізу ролі суб'єкта в суспільних процесах. Теоретично значущим і перспективним є здійснене у роботі співвіднесення когнітивного, соціального, прагматичного та риторичного вимірів суб'єктного позиціонування в англomовному дискурсі ризику. Запропонована в роботі комплексна методика аналізу суб'єктного позиціонування у дискурсі ризику може бути поширена на вивчення цього явища в інших мовах та інших типах дискурсу. Таким чином, монографія не лише є суттєвим внеском до вітчизняного мовознавства, а й безперечно сприятиме становленню нової галузі лінгвістики – соціокогнітивної дискурсології.

Рецензована книга пропонується для філологів, германістів та фахівців із когнітивної лінгвістики, дискурсології, соціолінгвістики, лінгвоперсонології.